

УДК 655.41:001.818](477)

Віталій Поляков,
завідувач відділу
наукового опрацювання
обов'язкових примірників
Книжкової палати України

Тетяна Жигун,
старший науковий співробітник
відділу наукового опрацювання
обов'язкових примірників
Книжкової палати України

Звітність видавців про випуск видавничої продукції як важливий інструмент контролю за доставлянням обов'язкового примірника

У статті розглянуто стан справ щодо якості заповнення форм звітності про випуск видавничої продукції та їх своєчасне подання одержувачам, наведено приклади порушень окремими видавцями положень Інструкції щодо заповнення форм звітності № 1-В (книги).

Ключові слова: брошури, видавці, звітність, ЗМІ, книги, контроль, обов'язковий примірник.

Відділ наукового опрацювання обов'язкових примірників (далі — відділ) як науковий підрозділ Державної наукової установи "Книжкова палата України імені Івана Федорова" (далі — Книжкова палата України) від моменту створення цієї установи до сьогодні виконує функції, пов'язані з комплектуванням її недоторканого архівного фонду безоплатними обов'язковими примірниками (далі — ОП) усіх видів вітчизняних тиражованих видань, державною бібліографічною реєстрацією ОП та контролем за їх доставлянням.

Ефективність цієї роботи залежить від багатьох чинників і насамперед — від професійності й сумлінності персоналу видавництва, видавничих організацій, приватних фізичних осіб-суб'єктів видавничої справи, редакцій друкованих засобів масової інформації (далі — ЗМІ) тощо.

Видавці та суб'єкти діяльності друкованих ЗМІ згідно з українським законодавством несуть відповідальність за повноту і своєчасність доставляння ОП видань їх одержувачам, зокрема Книжковій палаті України, а також за надання у визначені терміни цій науковій установі та Держкомтелерадіо звітності про випуск видавничої продукції за формами № 1-В (книги) (квартальна) та № 1-В (ЗМІ) (піврічна).

Від повноти і своєчасності доставляння ОП видань залежить не тільки стан поповнення державного архіву друку Книжкової палати України та архівних фондів центральних книгозбірень — таких як Національна наукова бібліотека України ім. В. І. Вернадського і Національна парламентська бібліотека України, а й достовірність показників статистичного обліку тиражованої вітчизняної видавничої продукції.

Аналізуючи своєчасність доставляння ОП видань за кількісними параметрами упродовж кількох останніх років, слід визначити його як вкрай незадовільний. До прикладу, у I півріччі 2016 року в Книжкову палату України доставлено ОП 3555 друк. од. книг і брошур випуску минулих років, що становить 49,2% від загального числа доставлених у цей звітний період ОП вказаних видань — 7217 друк. од. Порівняно з аналогічним періодом 2015 року кількість ОП книг і брошур випуску минулих років, які з запізненням доставлено в Книжкову палату України, у відсотковому вираженні збільшилася майже на 4,0%.

Запорукою успішної видавничої діяльності є відповідальне ставлення суб'єктів видавничої справи й суб'єктів діяльності друкованих ЗМІ до складання звітів про випуск книжкової продукції та продукції друкованих ЗМІ.

За узагальненими даними Держкомтелерадіо серед видавців, які увійшли до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції станом на 01.01.2016, видавничу діяльність здійснюють 4729 суб'єктів. У I півріччі 2016 року вчасно надали звіти про випуск видавничої продукції лише 776 видавців книжкових видань. Це становить майже 17%. Аналіз отриманих звітів свідчить, що 306 видавців із 776 упродовж шести місяців поточного року не випустили жодного видання.

Прикрим є той факт, що із 18-ти видавництв державної форми власності, що належать до сфери управління Держкомтелерадіо, які зазвичай були взірцем дисциплінованості й сумлінності, вчасно звітували за I і II квартали поточного року лише 8. Це ДП "Всеукраїнське спеціалізоване видавництво "Світ", м. Львів; ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Либідь", м. Київ; ДП "Всеукраїнське державне багатoproфільне видавництво "Карпати", м. Ужгород; ДП "Спеціалізоване видавництво "Мистецтво", м. Київ; ДП "Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури "Дніпро", м. Київ; Державне спеціалізоване видавництво "Музична Україна", м. Київ; ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Україна", м. Київ; Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова", м. Київ.

Невчасно надали звіти: Національне видавництво дитячої літератури "Веселка", м. Київ; Державна наукова установа "Енциклопедичне видавництво", м. Київ; ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Вища школа", м. Київ.

ДП "Спеціалізоване видавництво "Техніка", м. Київ, за I квартал 2016 року звітувало вчасно, а за II квартал — взагалі не звітувало.

Не звітували: ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Здоров'я", м. Київ; ДП "Всеукраїнське державне багатoproфільне видавництво "Каменярь", м. Львів; ДП "Всеукраїнське державне багатoproфільне видавництво "Маяк", м. Одеса; ДП "Харківське багатoproфільне видавництво "Основа"; ДП "Ордену "Знак Пошани" Книжково-журнальне видавництво "Урожай", м. Київ.

Із числа суб'єктів видавничої справи державної форми власності, що належать до сфери управління інших державних установ, яких нині в Україні налічується 418, вчасно прозвітували про видавничу діяльність: ДП "Видавництво Національної академії наук України "Наукова думка", ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Освіта", Державне видавництво "Преса України", Видавництво Національної спілки письменників України "Український письменник". Цікаво, що ДП "Видавництво Верховної Ради України (Парламентське видавництво)", яке в попередні роки надавало звітність вчасно, станом на 01.09.2016 так і не звітувало за II квартал 2016 року.

Надали звітність невчасно 16 видавців, серед яких: КП "Міська друкарня", м. Харків; Ужгородський національний університет; Запорізький національний університет; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Незадовільним є стан звітності у першому півріччі 2016 року видавців інших форм власності, 147 із яких надіслали звіти з запізненням, наприклад: ТОВ "Видавничий дім "Слово", м. Київ; "Класичний приватний університет"; ТОВ "Видавнича фірма "Імекс-ЛТД", м. Кіровоград; ТОВ "Сиція", м. Харків; ТОВ "Видавничо-торгова фірма "Перун", м. Ірпінь Київської обл.; ТОВ "Обнова компані", м. Київ; ПП "Фірма "Борівітер", м. Київ; ФОП Шамрай П. М., м. Миколаїв; ФОП Шамрай В. П., м. Миколаїв; ТОВ "Видавничий дім "Укрпол", м. Стрий Львівської обл.; ФОП Сухачов В. О., м. Одеса; ТОВ "Перо", м. Київ; ФОП Чернявський Д. О., м. Кривий Ріг; ТОВ "Фірма "Колорит", м. Харків; ПП "Фірма "Волинські обереги", м. Рівне; ТОВ "Егмонт Україна", м. Київ; ПП "Торговий дім "Едельвейс і К", м. Вінниця тощо.

Не краща ситуація склалася останнім часом зі звітністю суб'єктів діяльності друкованих ЗМІ. Як свідчать результати опрацювання звітів за формою № 1-В (ЗМІ), отриманих за II півріччя 2015 року, із 3685 редакцій друкованих ЗМІ лише 401 надала звіти, а із них вчасно — 307. Серед них такі: КП "Запорізька міська друкарня "Дніпровський металург", м. Запоріжжя; ТОВ "Видавничий дім "Український Медіа Холдинг", м. Київ; Житомирський державний технологічний університет; Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України; ТОВ "Астропринт", м. Одеса; ТОВ "ЛПКС" ЛТД, м. Запоріжжя; ТОВ "Видавничий дім "Толока", м. Київ; видавництво "Право", м. Харків; редакція газети "Голос Лозівщини", м. Лозова (Харківська обл.); КП "Редакція районної газети "Васильківський вісник", смт Васильківка (Дніпровська обл.).

Із запізненням надіслали звіти: ТОВ "Видавничий дім "Бардо", м. Київ; Мукачівський державний університет (Закарпатська обл.); Інститут економіки, технологій і підприємництва, м. Тернопіль; Фізико-технологічний інститут металів та сплавів НАН України, м. Київ; редакції газет: "Народне слово", м. Золочів (Львівська обл.) та "Колос", смт Іваничі (Волинська обл.) тощо.

Викликає занепокоєння те, що багато видавців складають видавничі звіти вкрай безвідповідально. Зокрема, заповнюючи форму звітності № 1-В (книги), зазначають назви не всіх випущених видань, а вибірково, тоді як доставляють ОП всіх видань. Доставлені ОП опрацьовують, передають на зберігання в архів, всі дані про них вносять в електронні бази даних Книжкової палати України. Таким чином, дані електронних баз даних відрізняються від даних звітів за кількістю й тиражами видань, а такі розбіжності неприпустимі.

ОП книжкових видань, які вносять видавці у звіти за IV квартал поточного року зазвичай доставляють і реєструють в Книжковій палаті України вже наступного року, тому їх вважають доставленими із запізненням.

Ще однією з поширених помилок у звітах видавців, яка гальмує процеси контролю за доставлянням ОП, є, наприклад, така:

ПП "Фенікс", м. Одеса, неправильно наводить у звітах № 1-В (книги) за 2015—2016 рр. номери ISBNs. У графі 4 звіту має наводитися повна форма номера ISBN — ISBN 978-966-438-864-8, а насправді у звітах вказано лише його складові елементи — ідентифікатор видання й контрольна цифра — 864-8; 874-7 тощо. Під час опрацювання звіту доводиться витратити додатковий час для з'ясування повної форми ISBN, позаяк цей елемент ідентифікує кожне видання та допомагає безпомилково й швидко здійснювати пошук певного видання в електронних базах даних.

Книговидавець ТзОВ "Трек-ЛТД", м. Дрогобич, у звітах за 2015—2016 рр. у графі 2 "Стислий опис видання" замість того, щоб наводити назви ОП видань та інші відомості, встановлені Інструкцією щодо заповнення форм звітності № 1-В (книги), зазначає лише види видань за цільовим призначенням, наприклад: "Науково-популярне видання", "Наукове видання", тим самим порушуючи положення згаданої інструкції.

Цей видавець також не вказує у звітах назву й місцезнаходження виготовлювача книжкової продукції, номер замовлення і дату розсилки ОП.

Натомість видавець ПП "Торсінг Плюс", м. Харків, заповнює всі графи форми звітності, але також допускає помилки — наприклад, вказані у звіті за IV квартал 2014 року номери замовлень у виданнях "Cool grammar. Starter level" і "Cool grammar. Beginner level" — 14-08-0531 і 14-08-0532, не відповідають відомостям ОП, насправді це номери замовлень на виготовлення видань "Курочка ряба" й "Сорокабілобока". До речі, цей видавець досі не надав звіти за I і II кварталами 2016 року, про що йому неодноразово повідомляли в листах.

Не можна не згадати про якість оформлення звітів за 2015—2016 рр. видавцем "Видавничо-виробниче підприємство "Мрія", м. Суми, який надіслав форму звітності № 1-В (книги), заповнену від руки. Причому почерк особи-виконавця дуже дрібний та нерозбірливий, для його "розшифрування" потрібно чимало зусиль і часу фахівця, який здійснює контроль за доставлянням ОП.

Надзвичайно ускладнюється процес контролю за доставлянням ОП видань у разі, якщо видавець не зазначає у звіті номер замовлення. До прикладу, у жодному звіті за 2016 рік видавець "Редакція газети "Підручники і посібники", м. Тернопіль не вказав номери замовлення своїх видань (у I кварталі 2016 року до звіту внесено ОП 333 видань, у II — ОП 127 видань).

Натомість ПП "Кристал Бук", м. Київ, яке також випускає велику кількість видань, завжди подає у звітах номери замовлення, окрім того, майже ніколи не має заборгованості з доставляння ОП.

На жаль, згадані вище помилки є у багатьох видавців, а це значно утруднює і сповільнює процес контролю за доставлянням ОП, тому видавцям потрібно уважніше ставитися до складання видавничих звітів, знати норми чинного законодавства у видавничій галузі, положення стандартів, інструкцій тощо, а за потреби звертатися за консультаціями в Книжкову палату України, фахівці якої залюбки нададуть методичну допомогу.

З метою вдосконалення процесів контролю за наданням звітності про випуск видавничої продукції та доставлянням ОП фахівці відділу виявляють, аналізують і фіксують допущені видавцями помилки, надсилають листи, тісно спілкуються в телефонному режимі, надають консультації, беруть участь у галузевих наукових заходах із доповідями, повідомленнями, оперативно розміщують на офіційному сайті Книжкової палати України важливу та корисну для видавців інформацію.

Напевно, одним із шляхів покращення ситуації з доставлянням ОП може стати застосування санкційних заходів до порушників, але для цього потрібно нарешті запровадити в життя норму ст. 186⁷ чинного "Кодексу України про адміністративні правопорушення", за якою недовставлення або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, фізичних осіб-підприємців від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Наразі не завжди вдається досягти бажаних позитивних результатів від співпраці Книжкової палати України з видавцями та поліпшити їхню відповідальність за якість складання та своєчасне надсилання видавничих звітів. Можливо, зусилля фахівців відділу мають бути активнішими. Усім вітчизняним книговидавцям зі свого боку треба розуміти, що за цифровими показниками адміністративних даних, зібраними й зведеними Книжковою палатою України, стоять їхні здобутки й недоліки, їхнє сьогодення і майбутнє. Тому не слід порушувати офіційно встановлені норми і правила провадження видавничої діяльності та нехтувати взаємовідносинами з іншими суб'єктами видавничої справи, адже подальший розвиток і вдосконалення галузі — це злагожена спільна діяльність усіх, хто причетний до книговидавничої справи.

Список використаної літератури

1. Про обов'язковий примірник документів : закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Офіційний вісник України. — 1999. — № 18. — С. 36

2. Про адміністративні правопорушення : кодекс України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>. — Назва з екрана.
3. Про затвердження форм звітності № 1-В (книги) (квартальна) "Звіт про випуск книжкової продукції", № 1-В (ЗМ) (піврічна) "Звіт про випуск продукції друкованих засобів масової інформації" та інструкцій щодо їх заповнення : наказ Держкомтелерадіо від 09.01.2014 № 1. — Режим доступу: <http://comin.kmu.gov.ua>. — Назва з екрана.
4. Сенченко М. Проблеми Книжкової палати України і вітчизняного книговидання — 2012 рік / М. Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 1. — С. 3—7.
5. Петрова Н. Окремі аспекти наукових досліджень Книжкової палати України / Н. Петрова // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 5. — С. 3—9.
6. Звіт про науково-дослідну роботу "Розроблення й аналіз зведених адміністративних даних випуску видань в Україні у 2015—2016 рр." (I півріччя) / Кн. палата України ; кер. М. І. Сенченко ; виконавці: В. Т. Поляков [та ін.]. — Київ, 2016. — 38 с.

В статтє рассмотрены вопросы качества заполнения форм отчетности о выпуске издательской продукции, а также их своевременного предоставления получателям, приведены примеры нарушения некоторыми издателями положений Инструкции о заполнении форм отчетности № 1-В (книги).

In the article the questions of quality of filling of accounting forms are considered about the issue of publishing products and also their timely grant recipients, the examples of violation of positions of Instruction some publishers are resulted about filling of accounting forms № 1-В (books).

Надійшла до редакції 14 вересня 2016 року

УДК 316.77:002.2(161.2)(1-87)

Анастасія Бессараб,
доцент кафедри видавничої справи,
редагування та української філології
Класичного приватного університету

Соціально-комунікаційні технології формування інтересу до української книги за кордоном

У статті окреслено основні напрями співпраці України із зарубіжними країнами у сфері соціальних комунікацій для формування інтересу до книги: офіційні зустрічі урядовців країн, представників посольств, міжнародних і державних організацій у галузі культури; створення наукових і культурних інституцій; надання премій та нагород; видання перекладів творів українських авторів тощо.

Ключові слова: соціальні комунікації, книга, Україна, перекладацька діяльність, популяризація читання.

Через стрімке зниження інтересу до читання владні структури багатьох держав світу, усвідомлюючи небезпечні наслідки цієї проблеми для подальшого інтелектуального розвитку нації, шукають шляхи її розв'язання.

Питання популяризації читання розглядали Н. Беляєва, О. Вороничева, О. Дорофєєва, Н. Збаровська, О. Колосова, Н. Митько та ін. Маркетингові комунікації видавництва для підвищення попиту на книгу досліджували Е. Бейверсток, Х. Бем, Дж. Блайд, Я. Владарчик, С. Водолазька, Й. Вьорнер, Г. Грем, Н. Еріашвілі, Г. Схют, В. Теремко, М. Тимошик, П. Форсайт, Г. Хаард, Г. Шульц та ін. Особливості книжкової промоції висвітлено в публікаціях Т. Булах, Т. Гринівського, Н. Зелінської, Г. Ключковської, І. Копис-

тинської, Д. Олефір, О. Скочинець, Д. Фіалко та ін. Останнім часом видавництва, окремі автори, бібліотеки тощо впроваджують нові форми діяльності, і в цьому контексті особливої уваги варті спільні заходи різних країн у сфері популяризації читання та книг.

Мета статті — розкрити соціально-комунікаційні технології формування інтересу до української книги за кордоном.

На сьогодні виокремимо такі основні напрями співпраці України із зарубіжними країнами, зокрема відповідно до Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної книговидавничої продукції і читання на 2013—2017 рр. [15]: